

Petar Miloš: Legende o rodjaku A&Eipi

Autor Administrator

Poštovani prijatelji, nadam se da æe
vam se dopasti zaviriti malo u
legendarni svijet Rodjaka A&Eipe književnika Petra Miloša, svijet koji je još
juèer bio stvarnost, a danas, za mlaðe naraštaje koji ga nisu upoznali, samo
legenda poput onih o krunidbi prvog
hrvatskog kralja Tomislava, o
dolasku Hrvata na more, o hajducima Mijatu Tomiæeu, Andriji Šimiæeu i njihovim junaštvima, o vilama,
vilenjacima...Ovdje donosimo dvije legende: Mandin svitnjak i Nesanica (ur.)

Mandin svitnjak

Gotovo su svi Glavièani

tražili i nalazili posao na njemaèkim graðevinskim firmama, ponajviše kao zidari, ali nisu bježali od tesarskih, malteriških i betonarskih poslova.

Pokazalo se da im ta zanimanja veoma dobro leže, pa su se na božiæenim sijelima èesto hvalili napredovanjem u znanju i zaradi, zahvaljujuæi Bogu što im je dao toliko dara za tako plaæene poslove. Ne osporavajuæi Božju zaslugu djed je Kleco svaki put znao upozoriti da bi Glavièani trebali zhvaliti njegovoj babi Mandi, a možda i imotskim prosjacima. Onda bi poèeo prièati, po tko znakoji put, ali uvijek u rijeè istu prièu o tomu kako je Runjava Glavica nekada bila grad s velikim kuæama, dvorovima i crkvama, èiji su ostaci još vidljivi, kako su tu stolovali hrvatski knezovi i kraljevi, a onda „Turèin sve poklopio“, crkve razrušio, a plemiæe stjerao u raju. Stoljeæima su Hrvati radili za Turke i uspjeli preživjeti. Sve dok „Turèin nije udario na Beè, a pratri s Gospom Ramskom i narodom pobigli u Sinj“. Tada je po Klecinoj prièi, Runjava Glavica ostala bez katolika, a time i bez onih što su radili za Turke, bez èobana, oraèa i kopaèa.

-Nije tada bilo tvornica

i Njemaèke, nastavio bi Kleco kazivati. Država je na ovci i èobanu ležala. I na dobroj njivi, na velkoj livadi i planinskem pašnjaku. A di æeš naæi lipšeg terena od našega. I voda tutekar, gira ti zadajem! Studeno vrilo. Vidi Turèin da je vele pogrišio, ter ti najavi i objavi da zulum popušæa i da daje imetak onome ko oæe doæ u Runjavu Glavicu, pa èuvat ovce, sijat i orat za sebe i za Turèina, a više za se neg za Turèina. Stra naroda doæ u ovo lipo misto, ali se nemere ni doli ostat u Jercegovini i Dalmaciji. Nabilo se doli vele naroda, a polja malešna, pa se nije imalo od èega živit. I najteže je bilo prvom otiaæ. Baš ko danas u Njemaèku. A prvi je iziša ozdal moj pokojni did Mate. Pokoj mu njegovoj duši, bio je malo zamuzen. A zamuzeni su bili svi koje su ozdale slali. Vamo se naseljava najmanitiji muškarac iz vamilije. S njime se tribalo iskušat viru u Turèina. A ako ga Turèin privari, nije bilo velike šæete, raèunali su u vamiliji. Ako bude dobro, onda more još neko izaæ. Moj pokojni did Mate isprièa mi je sto puta da se tija vratit doli, ali mu braæa nisu dala. I šta æe nesritnjak, osta tutekar. Ka i ostali. Èobanuj, kopaj, ori!! daj begu ono što je najbolje. A kuæe su im bile ko sadašnji krmèaci. Nit je ko zna ziðat ni malterat. Sve bi bura snig unosila u sobe kroz zidove, a konji bi pojili slamljati krov pošto su kuæe bile niske. Ali bi se opet priko lita našlo žita i sina, kumpira, kupusa da se more priživit, pa i rodijake pripomoæ u Jercegovini i Dalmaciji.

Išlo je tako, jadno i

èemerno sve do Ivanjdana dvajestdevete, sve do ivanjski svitnjaka. Siæam se, planu naveèer stotinu svitnjaka, a ja iša iz Doca pa sta na mrginj i gledam. Kad najednom planu jedan veliki svitnjak, uèini mi se blizu moje kuæe, planu tako žestoko da plamen s nebom sveza. A ja gledam i lipo mi, uvatila me neka milina što nako gori u èast svetoga Ivana, pa poletim kuæi da i ja bacim koju

ruæicu slame. Kad tamo imaš šta vidit! Moja kuæa u plamenu. I da ne duljim, moja Manda zapalila našu kuæu. Zapalila bila svitnjak kraj kuæe, a vitar nanio na krov od slame, pa ajde ti to ugasi! Od moje kuæe prišlo na Zaprdièine, od njih na ostale, pa izgorilo èitavo selo. Bože moj, jada, plaèa, kuknjava. A da jad bude veæi, sutradan krupa obila žito, satrala kumbir i kukuruz.

Ovdje bi djed Kleco svaki put zastao i svojim zgužvanim rupcem brisao suze s oæiju, a nakon nekoliko trenutaka tišine nastavio bi pojaèanim tonom prièati.

-Šta sad?! Šta sad?! To smo se svi pitali. Pa na kraju dogovorili da nema druge veæ iæ prosit. Iæ u Jercegovinu i Dalmaciju. Raèunamo, ako niko neæe dat, dat æe rodijaci. I krenemo. I doðemo doli! Ali, nema rodijaka. Niko se ne siæa da ima rodijaka u Runjavoj Glavici. Moj rodijak Jerkica koji je svake godine od nas gonio kumpir, jeèam i sino, nikako se nije mogao sitit mene i mog æaæee.

Odali smo mi tako i odali tri puna dana, pa nešto i naprosili. Nije vele, ali nije ni za bacit. Tako ti mi metnemo na ramena torbe i vriæe, pa krenemo kuæi. I blizu smo bili došli – do Studeni vrila di smo skinuli torbe, pa se okripili vodom, kad se iz vrtliæa, a iza zidiæa zaèeu kuknjava, plaè i galama. Mi odma priskoèimo zidiæ. Kad tamo – prosjaci. I to Kikaševi. Pokojni Dane odma zavika:“ Bižmo, ljudi, oni æe nas privarit“. Ali jadni èovik nije moga otiaæ kad je video oni jad i èemer. Pet muškaraca bije pet žena. One krvave dreèe i vièu da ji što brže dokrajèe, a muškarci stenju i udaraju po njima nekakvim keraèim. Na nas niko ne gleda. Ni Kikaš koji je sidio na kamenu i samo gleda isprid sebe. A Dane je stalno vika svoju: „Bižimo, ljudi, oni æe nas nasamarit“. A onda nesritni Kikaš, koji ni oka na nas nije bacio, reèe nam ispod glasa: „Bižite, ljudi, da ovo ne gledate, da ne vidite èemer i sramotu, našu kaznu koju nam je Svevišnji naminio, da nam sve uzme, a nas ostavi žive. Bižite, dobri ljudi, pa brinite o sebi i svojoj dici, mi svojoj nemamo šta donit, ako pojedemo ovo što smo naprosili. Zato smo odluèili pobit žene, da dici nešto ostane. Vi iðite s mirom Božjim, a nas pustite u našoj patnji“

-Znam ja toga, to je Kikaš, vikao je Dane i pozivao ostale da se ne upuštaju s njime u razgovor. Ako s njim poèmete razgovarat, gotovi smo, ljudi. Ništa od nas ni od ovog što smo uprosili.

Uzaludna su bila Danina

upozorenja. Jer, veæ je netko ponudio kruha i slanine Kikaševim prosjacima, a poèela su uvjerenjava. Kako ipak ne bi trebalo pobiti žene, kako bi trebalo pronaæi naèina da se preživi. Pa su Glavièani poèeli prièati svoju tužnu sudbinu i nuditi nesretnicima slomljenih nogu, krmeljavih oèiju, sakatih ruku...ono što su imali.

-I da ne duljim,
nastavio je did Kleco, Kikaš nam sve izmami. Kuæi smo stigli praznih torba i džepova. Raèunali smo u poèetku da smo barem uvatili mesto na onom svitu, ali što smo bili bliže kuæi, sve više smo se ljutili na sebe. A kad smo sutradan èuli da je Kikaš sa svojom kolonom bio u Docu i da ni na jednom njegovom èeljadetu nije bilo krastice, znali smo da smo nasamareni. Ali smo znali i to da nas Bog nije stvorio za prosjake. I veæ toga lita nièe nekoliko temelja u Runjavoj Glavici, a Glavièani se poèeše dovikivati: Vidi moga zidiæa! Svaki je dan išla prièa o novom majstoru koji zna klesat stine, gonit æošu, razmirit vinklo...E, to mi vinklo nikad nije bilo jasno. I ja sam tada poèeo zidat kuæu, pa sam uezao vas posa na Jurišinjoj kuæi. Poslin mu dodšli nekakvi pravi majstori, pa kazali da kuæa nije u vinklo? A kako æe kuæa biti u vinklo, kad mu ni vrtliæ nije u vinklo? Ali, nema vajde budali govorit.

Eto, zato ja kažem da

triba dignut spomenik mojoj babi Mandi i Kikašu. Jerbo, kad bi se selo vako izgradilo da ga baba nije zapalila? Ona je zapalila selo i izgradila selo. Ona je natrala Glavièane da se uzmu posla i sami sebi oziòu kuæeu. Nisu oni odma znali da znaju. Pa su krenuli prosit. More bit da bi i danas prosili da nije bilo Kikaša. Kad nam izmami ono što smo naprosili, bilo nam je teško, ali nas je natra da ne prosimo i da sami sebi kuæe napravimo. Vidi sad, Glavièani zidaju Švabi?! E, zato bi u Runjavoj Glavici tribalo dignut spomenik kralju Tomislavu, jerbo se tute krunisa, babi mandi, jerbo je spalila ono što bi samo od sebe propalo i didu Kikašu, jerbo je natra ljude da rade, završavao je svoju prièu did Kleco. Tek najhrabriji Glavièani usuðivali su se priupitati djeda je li istinita prièa da su, u trenutku dok je selo gorilo, našli njega i njegovu Mandu kako se ljube u krumpirištu niže sela. I da je on, Kleco, na pitanje što tu rade , odgovorio stidljivo kako Mandi razgoni tugu oko srca.

Nesanica

Rodijak se Æipa zaèudio

i zabrinuo kad je ustanovio da u krevetima nema ni jednog od njegova tri sina. Doduše, kasnili su tih dana s dolaskom na spavanje, ali su ipak stizali do zore. On je to dobro znao pošto se s nesan-icom, koja ga je nakon umirovljenja i dolaska kuæi, još jaèe muèila, borio tako što je noæeu obilazio spavaæe sobe svoje djece. Nisu to bila djeca, jer se i najmlaða Glorija veæ zacurila, ali ih je Rodijak zvao djecom pa se tako i odnosio prema njima. Možda zbog toga što ih nije mogao pro-matrati dok su rasla.

Znao je da se sinovi ljute zbog tih noæenih

inspekcija, ali Æipa nije mogao odoljeti toj neobièenoj navici. Nakon uèestalih kritika, smislio je takav plan da ne pali svjetlo u sobama, veæ u hodniku s kojeg bi prigušeno svjetlo kroz stakla obasjavalo sobu toliko da se nakon privikavanja od minutu-dvije moglo sasvim lijepo promatrati lica svoje djece, ali ih ne bi uznemirilo ni probudilo. Tako bi Rodijak poput noæene uhode kriomice obišao sve tri sobe na katu uživajuæi u promatranju nji-hovih blaženo mirnih lica i osluškivanju njihova ravnomjernog disanja. Zamijetio je da Grgo spava uvijek na desnom boku tako da zgužva pokrivaè oko sebe, pa mu pritom noge uvijek vire ispod pokrivaèa, dok mu lijeva ruka visi do tepiha. Kod Grge se najmanje zadržavao plašeæi se njegova ozbiljna i najèešæe neobrijana lica. Joko se svakih nekoliko minuta prevrtao u krevetu mljackajuæi pritom ustima što je Æipu uveseljavalo. Najviše bi se vremena zadržao u sobi najmlaðeg sina Paške promatrajuæi njegovo crnomanjasto lice i male tek pronikle brèiaæe.

- Nu, dite, a brkato,
govorio bi u sebi Rodijak promatrajuæi svoga Pašku.

Njegova Glorija, kærka

jedinica, bila mu je najprisnija, pa se u njezinoj sobi nije bojao upaliti svjetlo, èak je probuditi uživajuæi u njezinu pospanom gunđanju. Ali se plašio kad bi Glorija zaprijetila da æe ga kazati materi.

- Ne, Bogarca ti poljubim, ko æee na kraj izaæ s onim zmajom, govorio bi Rodijak povlaèeæi se iz sobe sretan i presretan što ima takvu djecu. Njihove mane niti je video niti želio vidjeti, pa je i na Anđinu kuknjavu da su nered-ni, tvrdoglavci, ponekad neposlušni i lijeni, uzvraæao uvijek istom reèenicom:

- Šta æe mlaðarija?

A mlaðarije nije bilo, premda su prvi pjetli zapjevali. Otuda zaèuðenost i zabrinutost Rodijakova tog jutra. Samo je Glorija blaženo spavala u svom ležaju, no nju nije htio buditi. Ipak je to bila veoma ozbiljna informacija, toliko ozbiljna da se plašio priopæiti je Anđi. Još više se zbunio kad je ugledao automobil pred kuæom. S kim su i porad èega otišli i ostali do ovih doba, upita se Rodijak dok je silazio stepenicama s namjerom da ipak ženi priopæi svoje sumnje. I upravo kad je tiho izustio ženino ime, pro-lomi se u tiho proljetno jutro silan prasak s tutnjanjem, što je Anđu izbacilo iz kreveta.

- Ja zaboravio da æe zaratit, Bogarca mu poljubim, udari rukom po èelu Rodijak nakon treæe eksplozije i usred Anđine kuknave pomiješane s molitvom. Potom je ustanovio da u kuæi nema ni jednog od tri kalašnjikova koje je po švercu nabavio dan ranije.

*
* *

Svih osam kuæa koje su se nalazile na istoèenoj strani sela bilo je pogodeno taj dan do podne. Neke su se i zapalile. Oni što su ostali u Runjavoj Glavici mogli su vidjeti kako granate s Tanke kose veoma precizno pogodaju kuæe, toèeno po redu. Sve do Zelèinove nove kuæe. Naravno, i nju je pogodila granata, ali je ostala èitava, ako ne raèunamo razbijeni crijepl. Pala je zatim Druga, treæa, èetvrta... Veæina njih pogodila je cilj, ali je cilj izdržao na veliko veselje Zelèinovo koji je sve promatrao iz stare kamene kuæe. Za ubojice s Tanke kose i naredni su dani poèinjali s ispaljivanjem granata na Zelèinovu kuæu i vjerojatno èuðenjem što se napokon ne sruši.

* * *

Iz knjige Legende o Rodijkaku Æipi književnika i novinara Petra Miloša (Slobodna Dalmacija), vjerojatno jedne od najprodavanijih knjiga u inozemstvu gdje živi naša dijaspora, od N. Zelanda i Australije do Sjeverne i Južne Amerike. Ulomak iz recenzije V. Pavloviæa

(...) Ovo su, dakle, prièe u svojoj biti tragièene, kao što su tragièene subbine onih u takozvanoj dijaspori, onih ostavljenih u domovini ili onih koji su proživjeli i nadživjeli komunistièko licermjerje i surovost ovoga rata. A komika je samo naèin na koji se život èini podnošljivijim. Da se to dokaže, ne treba se odmicati od Rodijaka Æipe, koji je postao "zaštitni znak" Miloševih prozi. Njegova "uvrnu-tost" zapravo je vrhunска lucidnost i poruga nesmiljenu životu. On je èovjek èvrstih moralnih naèela, koji se ne da slomiti. U njemu su utjelovljene subbine razlièitih ljudi koji su baèeni u tragiènu životnu koloteèinu. Svi oni suptilno su psihološki iznijansirani, ponajprije dijalogom pitome ikav-ice, bez koje ove proze ne bi bile tako autentiène i uvjerljive. Miloševi likovi, odnjihani u tome jeziènome idiomu zbog kojega su nas mrzili, zapravo su visoko etièena biæa koja ne plaèu nad skupnom subinom svoga naroda, ali su ponosni ljudi kojima ne prilièi plaè, pa se utjeèu smi-jehu. Æipa i njegova družba antipodi su svijetu i njegovim nepodopštinama. Oni ga doslovno ironiziraju. U ovoj knjizi dobili smo punokrvne proze koje æe se s užitkom èitati, a u Petru Milošu rasnoga humorista i satirièara (...)